

COLLECTIO
IVRIDICA
VNIVERSITATIS
DEBRECENIENSIS
VIII.

A tanú személyi adatainak zártan kezelése

Bevezető gondolatok

Bár manapság nem élvez olyan kitüntetett szerepet a tanúvédelem témaköre a büntető eljárásjog tudományában és gyakorlatában, mint tette azt az 1990-es évek közepén, mégsem mondhatjuk, hogy aktualitását veszítette volna a kérdéskör. Mi sem bizonyítja ezt jobban, hogy hazánkban legutóbb éppen a polgári perrendtartás rendelkezései közé iktattak a tanú védelmére vonatkozó szabályokat¹ az Alkotmánybíróság 91/2007. (XI. 22.) határozatában (a továbbiakban: Abh.) foglaltakra tekintettel, vagyis a kérdéskör jelentősége napjainkban már túlmutat a büntető eljárásjog területén is.

A lehetséges tanúvédelmi eszközök közül a legenyhébb a tanú személyi adatainak zártan kezelése, amelyre vonatkozóan a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.), a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény (a továbbiakban: Sztv.), a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (a továbbiakban: Ket.) és immár a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) is tartalmaz rendelkezéseket. A magyar tanúvédelmi rendszer ezen „első lépcsője” – ahogy azt az Abh. találóan nevezi – megtalálható tehát valamennyi jelentős eljárási törvényünkben, míg a tanúvédelem egyéb formái kizárólag a büntető eljárásjogon belül alkalmazhatók.

Az Abh. leszögezi, hogy bár egyrészt az igazságszolgáltatás alkotmányos feladatának teljesítése, másrészt az élethez, testi épséghez, valamint a személyi szabadsághoz való alapvető jogok tekintetében fennálló állami intézményvédelmi kötelezettség alkotmányosan is megalapozza, hogy a büntető-eljárásban fontos szerepet betöltő tanú jogosult legyen a saját és hozzátartozóinak élete, testi épsége, személyes szabadsága ellen irányuló támadások vagy fenyegetések elleni védelemre, azonban „*a tanú, illetve a sértett ilyen védelemhez való joga [...] nem alkotmányos alapjog; sem közvetlenül az élethez és a szabadsághoz való alapvető jogból, sem közvetetten az állam intézményvédelmi kötelezettségéből, illetve a bíróság igazságszolgáltatási feladataiból nem vezethető le az állam alkotmányos*

¹ A vonatkozó szabályokat megállapította a 2008. évi XXX. törvény.

*kötelezettsége a tanúvédelmi rendszer szabályozására és működtetésére.*² Ebből következően az Alkotmánybíróság ugyan a védelmi rendszert alkotmányosan megalapozottnak tartja, azonban rögzíti azt is, hogy „*a védelmi rendszer alkotmányos megalapozottsága nem azonos az Alkotmányból kényszerítően következő jogalkotói kötelezettséggel.*”³

Az Alkotmánybíróság tehát csupán annak megállapítására szorítkozott, hogy a tanúvédelmi szabályok megalkotásakor a jogalkotó nem kerülhet szembe az Alkotmány rendelkezéseivel, ugyanakkor alkotmányos kötelezettsége ezen szabályok megalkotására vonatkozóan nincs. A jogalkotó szabadságában áll tehát, hogy mérlegelve az intézmény szükségességét meghatározza a védelmi rendszer személyi körét és feltételeit, ám figyelemmel kell lennie az alkotmányos elvekre, hiszen az Abh. pontosan a diszkrimináció megvalósulását állapította meg abban a vonatkozásban, hogy a Pp. szabályai nem tartalmaztak a Be. rendelkezéseire képest a tanú védelmét szolgáló lehetőségeket, noha a tanúk jogállása mindkét eljárásban azonos.

Tanulmányomban kizárólag a fentebb megjelölt jelentős eljárási törvényeink mindegyikében megtalálható, a tanú személyi adatainak zártan kezelésére vonatkozó szabályokat vizsgálom és hasonlítom össze, a kizárólag a büntető eljárásjog keretén belül szabályozott egyéb tanúvédelmi formák ismertetése nélkül. Külön foglalkozom a Be. szabályaival, és külön további eljárási törvényeink tanúvédelmi szabályaival, ez utóbbiakat a tanúvédelmi rendelkezéseik hatályba lépésére figyelemmel időrendben vizsgálva.

1. A tanú személyi adatainak, illetve nevének zártan kezelése a Be. alapján

A Be. alapján a tanútól a kihallgatás kezdetén többek között meg kell kérdezni a nevét, a születési idejét és helyét, anyja nevét, a lakóhelyének és tartózkodási helyének címét, a foglalkozását, a személyazonosító okmányának számát. Ezekre a kérdésekre a tanú akkor is köteles válaszolni, ha egyébként a vallomástételt megtagadhatja. Hosszú időn keresztül nem volt kivétel a fenti rendelkezés alól, ám az 1994. évi XCII. törvény 3. §-a életbe léptette az első tanúvédelmi szabályt, amely a tanú adatainak zártan kezelésével a tanú biztonságérzetét kívánta növelni. A rendelkezés elvi indoka, hogy a „*jegyzőkönyvbe került vagy a tárgyaláson elhangzó személyi adatok nyilvánosságra kerülésével fennállhat annak a lehetősége, hogy a tanú személyi adatai – különösen lakóhelye, foglalkozása – olyan személyek előtt válhatnak ismertté, akik részéről a tanú megfélemlítése vagy fenyegetése*

² 91/2007. (XI. 22.) AB határozat 3. pontja.

³ Uo.

*felmerülhet.*⁴ Az 1998. évi LXXXVIII. törvény ezt meghaladóan lehetővé tette kivételesen indokolt esetben a tanú nevének zárt kezelését is, amely lehetőséget a többi, jelen tanulmány keretei között vizsgált eljárási törvényünk nem ismer.

A Be. 96. §-a lehetővé teszi, hogy a tanú, illetőleg az érdekében eljáró ügyvéd kérelmére vagy hivatalból a tanú személyi adatait – a nevéen kívül – az iratok között elkülönítve, zártan kezeljék (*részleges anonimitás*), kivételesen indokolt esetben pedig a tanú nevének zárt kezelésére (*teljes anonimitás*) is lehetőség van. Az Abh. ezen fogalmi meghatározásokkal kapcsolatban rámutat, hogy az elnevezés ellenére – t. i. részleges és teljes anonimitás – a tanúvédelemnek ez a formája „szabályaiban eltér az Emberi Jogok Európai Bírósága által számos esetben [...] vizsgált anonim tanú fogalmától.”⁵ Ez utóbbinak ugyanis a jelen tanulmány kereteiben nem vizsgált, a Be. 97. §-ban meghatározott különösen védett tanú felel meg.

Noha a hatályos Be. erre vonatkozóan külön szabályt nem tartalmaz, az eljáró hatóságnak a tanút még a személyi adatok felvételét megelőzően ki kell oktatnia, hogy kérheti személyi adatainak zártan kezelését. A kioktatást és a tanú válaszát a jegyzőkönyvben rögzíteni kell. Amennyiben a tanú kéri személyi adatainak zártan kezelését, úgy ezt a hatóságok nem tagadhatják meg. A név zárt kezelésének elrendelése esetében azonban már nem a kérelem az irányadó, hanem az, hogy a hatóság az ügy összes körülményét figyelembe véve indokoltnak tartja-e azt.⁶ Az ily módon biztosított teljes anonimitás ellenére a tanú az eljárási cselekményeken köteles részt venni, idézésre köteles a tárgyaláson megjelenni és vallomást tenni. Ebben áll a legjelentősebb különbség a különösen védett tanú helyzetéhez képest, aki fizikai valójában a tárgyaláson nem jelenik meg, azon csak a vallomásáról készült jegyzőkönyvi kivonat kerül felolvasásra.

Kiemelendő, miszerint a tanú az eljárás bármely szakaszában kérheti személyi adatainak titkosítását, ugyanis előfordulhat, hogy azokban az eljárás során változás következik be, és ezt követően a tanú saját biztonsága érdekében már szükségesnek tartja a védelemét szolgáló rendelkezés alkalmazását.

Ha már a vádemelést megelőzően elrendelték a teljes anonimitást (t. i. a tanú nevének zárt kezelését), akkor a tanúkat a vádiratban is nevük helyett sorzámmal jelölik, azonban a fentebb írtak szerint kötelező a tárgyaláson megjelenniük és vallomást tenni.

A tanú zártan kezelt adatait *csak* az ügyben eljáró bíróság, az ügyész, illetve a nyomozó hatóság tekintheti meg, ennek biztosítása az eljáró hatóságok feladata. A bíróság, az ügyész, illetőleg a nyomozó hatóság a tanú sze-

⁴ VARGA Zoltán, *A tanúvédelem*, Magyar Jog (2001/5), 270.

⁵ 91/2007. (XI. 22.) AB határozat 2. pontja.

⁶ VARGA, *i. m.*, 270.

mélyazonosságát az azonosításra alkalmas iratok *megtekintésével* állapítja meg. Egyes szerzők álláspontja szerint⁷ azonban hiába szerepel a „csak” kifejezés a tanú személyi adatainak megismerésével összefüggésben, ezzel ellentétben „*a törvény nagyon tág körben [...] engedi meg az adatok megtekintését,*”⁸ különös tekintettel arra, hogy egy-egy ügy előadójának személye az eljárás során többször is változhat, akár a nyomozó hatóság tagjáról, az ügyészről vagy a bíróról legyen szó. Ennek eredményeként annak „*megállapítása szinte lehetetlen, hogy ki jutott hozzá ténylegesen a zártan kezelt személyi adatokhoz.*”⁹

A tanú nevének zárt kezelése esetén a tanú a kihallgatásról felvett jegyzőkönyv oldalainak aláírása helyett külön nyilatkozik arról, hogy a jegyzőkönyv a vallomását tartalmazza. Biztonságosabb megoldást nyújtana, ha az eredeti jegyzőkönyvet a tanú a szükséges helyeken aláírná, és ennek készítenék el pontos kivonatát, amelyen az aláírás helyett a tanú azonosítását szolgáló sorszámok szerepelnének.¹⁰

Fontos garanciális szabály, hogy a tanú személyi adatai zárt kezelésének elrendelésétől kezdve a büntetőeljárásban részt vevőknek a tanú személyi adatait tartalmazó iratról olyan másolat adható, amely a tanú személyi adatait nem tartalmazza, bár a szerző megjegyzi, hogy találkozott már olyan másolattal, amelyből – vélhetően a kellő körültekintés hiánya miatt – nem került törlésre a tanú személyi adataira vonatkozó rész.

A személyi adatok zárt kezelésének megszüntetésére csak a tanú beleegyezésével kerülhet sor.

A törvény a részleges és a teljes anonimitással kapcsolatban egyezően kimondja, hogy a tanú adatait *elkülönítve* és *zártan* kell kezelni. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a jegyzőkönyvekbe csupán a tanú neve kerül, míg egyéb adatait lezárt, hitelesített borítékban helyezik el. A borítékot azonban a nyomozati iratok között helyezik el, hozzátűzve a vallomáshoz, ami nem felel meg a törvényi kívánalmaknak (t.i. *elkülönítve történő kezelés*), és könnyen kijátszható, ugyanis „*a büntető ügy iratai bírósági szakban korlátozás nélkül kerülhetnek a vádlotthoz vagy a védőhöz irattanulmányozás címén, amely alkalommal bármikor felnyitható a lezárt boríték, és a személyi adatok, a név bármikor megismerhető.*”¹¹ Előfordulhat azonban az is, hogy mivel az általános tapasztalatok szerint a tanút több alkalommal is

⁷ Vö. KEMÉNY Gábor és GYÖRE István idézett tanulmányaikban.

⁸ KEMÉNY Gábor, *Büntető eljárásjogunk tanúvédelemmel kapcsolatos módosításai, a bennük rejlő lehetőségek tükrében*, Belügyi Szemle, 2000/10, 88.

⁹ GYÖRE István, *A tanú személyes adatai zárt kezelésének egyes problémái a magyar büntetőeljárásban*, Belügyi Szemle (1995/12), 31.

¹⁰ KEMÉNY, *i. m.*, 88.

¹¹ VARGA, *i. m.*, 271.

szükséges megidézni, ezért a borítékot a nyomozó hatóság tagja nem zárja és pecsételi le.¹²

Helyesebb lenne ezért egy valóban elkülönített dossziében kezelni a vallo-mást tartalmazó okiratot, erről egy az érintett tanú személyi adatait nem tartalmazó kivonatot készíteni, a büntető ügy iratainál pedig csak ezt az utóbbi kivonatot helyeznék el, míg az eredeti jegyzőkönyv külön (például erre a célra rendszeresített páncélszekrényben) kerülne megőrzésre az eljáró hatóságok részéről.

Ismeretes olyan álláspont is a hazai szakirodalomban – lásd KEMÉNY idézett műve –, miszerint az iratkezelést tekintve is különbséget kell tenni a részleges és a teljes anonimitás között. Eszerint a részleges anonimitást „legtöbbször közfeladatot ellátó személy (orvos, rendőr, tanár stb.), ismert személy adatainak védelmében szokták igénybe venni, a zaklatás elkerülése érdekében. Erre tökéletesen megfelel a borítékban elhelyezett papírlap.”¹³ A teljes anonimitás esetében azonban nagyobb óvatosságra van szükség, ezért ebben az esetben a tanú adatait vagy a már a nyomozók rendelkezésére álló páncélszekrényekben külön zárható páncél- vagy lemezkazettákban, vagy a közvetlen vezető irodájában elhelyezett páncélszekrényben történő őrzése lenne célravezető, így az adatokhoz hozzáférők személye is behatárolhatóbbá válna.

Tilk Ferenc elképzelhetőnek tartja, hogy a tanú zártan kezelt adatai egyben szolgálati titoknak minősüljenek, ami azonban a bíróságok titokköri jegyzékének módosítását igényelné.¹⁴

Tremmel Flórián a Be. tanú személyi adatainak zárt kezelésével kapcsolatban a következő megállapításokat teszi: „A személynév kivételével, azaz részlegesen zárt adatkezelés általános vélemény szerint nem vált be.”¹⁵ Ezt a megállapítást arra alapozza, hogy mivel a tanúkat az eljáró hatóságok hivatalból figyelmeztetik erre a lehetőségre, ezért a tanúk gyakran olyan esetben is élnek vele, amikor az egyébként sem indokolt nem volna, sem a tanú nem kérné magától. Véleménye szerint a tanútól csak azt kellene megkérdezni, hogy veszélyben érzi-e magát, és csupán igenlő válasz esetében biztosítani a tanúvédelem ezen legenyhébb formáját is. „Talán még egyszerűbb lenne az összes tanú személyi adatainak zártan kezelése, ha már egyébként jól kialakult rendszere van a tanúk személyi adatainak kellő biztonságú zárt kezelésének.”¹⁶

¹² KEMÉNY, i. m., 88.

¹³ Uo.

¹⁴ TILK Ferenc, *A tanúvédelem mint új jogintézmény Magyarországon*, Belügyi Szemle (2000/12), 52.

¹⁵ TREMMEL Flórián, *A tanúvédelem rendszerszemléletű megközelítése* = A tanú védelmének elméleti és gyakorlati kérdései, szerk. MÉSZÁROS Bence, Pécs, 2009, 114.

¹⁶ Uo.

A magam részéről úgy vélem, hogy bizonyos esetekben a tanúvédelem enyhébb formáit akkor is indokolt biztosítani az azt igénylő tanúnak, ha azok alkalmazását kizárólag a tanú szubjektív félelemérzete indokolja, és ennek objektív okai hiányoznak. Ebből a szempontból a teljes körű-, megfélemlítés nélkül megtett tanúvallomáshoz fűződő érdek jelentősebb a bűnüldözés eredményessége miatt. A tanú személyi adatainak, vagy nevének zártan kezelése erre alkalmas megoldás, mivel a kontradiktórium, a védelem közvetlen kérdésési joga, mindezek által a fegyverek egyenlősége a bírósági tárgyaláson semmilyen csorbát nem szenved.

2. A tanú személyi adatainak zártan kezelése más eljárási törvényeink alapján

2.1 Az Sztv. tanúvédelmi rendelkezései

A törvény 2000. március 01. napján történt hatályba lépésétől kezdődően a szabálysértési eljárásban is lehetőség van arra, hogy a tanút veszélyeztető fenyegetések és megfélemlítések elhárítása céljából annak személyi adatait zártan kezeljék az eljáró hatóságok. Egyéb tanúvédelmi rendelkezéseket az Sztv. nem tartalmaz, melynek egyik indoka, hogy „*eddiggi jogalkalmazási tapasztalatok szerint erőteljesebb tanúvédelmi szabályokat a szabálysértési eljárások nem igényelnek.*”¹⁷

Az Sztv. 56. § (1) bekezdése alapján a szabálysértési hatóság, illetőleg a bíróság a tanú kérelmére vagy hivatalból elrendelheti, hogy a tanú személyi adatait – nevének kívül – az ügy iratainál elkülönítve zártan kezeljék. Ebben az esetben az ügy egyéb irataiban a tanú zártan kezelt személyi adatait csak a szabálysértési hatóságnak az ügyben eljáró tagja, az ügyész, illetőleg a bíró tekintheti meg. Látható tehát, hogy az Sztv. szabályai semmilyen vonatkozásban nem mutatnak túl a Be. tanúk személyi adatainak zárt kezelésére vonatkozó rendelkezésein, a név zárt kezelésére (teljes anonimitás) elrendelésére nincs lehetőség. Ennek ellenére „*a tanú biztonságban érezheti magát, mivel legfontosabb személyi adatai – elsősorban lakcíme – nem kerülnek nyilvánosságra, így a meghallgatása előtti vagy utáni zaklatások, atrocitások elkerülhetők.*”¹⁸

Hasonlóan a Be. szabályaihoz, a tanú a szabálysértési eljárás során is bármikor kérheti adatainak titkosítását, akkor is, ha korábban nem kívánt ezzel a lehetőséggel élni. A helyes jogértelmezés szerint, amennyiben a tanú saját

¹⁷ KINCSES Ildikó, KÁNTÁS Péter, *A szabálysértési jog*, I. kötet, Budapest, 1999, 151. és *A szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény indokolása (Részletes indokolás az 55-56. §-hoz)*, Complex CD Jogtár, 2008.

¹⁸ Uo.

biztonságának védelme érdekében kéri ezen tanúvédelmi eszköz alkalmazását, úgy a kérelem teljesítése nem tagadható meg.

2.2 A Ket. tanúvédelmi rendelkezései

A 2005. november 01. napján hatályba lépett Ket. 54. §-a tartalmazza a tanú meghallgatására vonatkozó szabályokat, melynek (4) bekezdésében találjuk a tanúvédelmi rendelkezéseket. Ezen túlmenően a Ket. több helyen is rendelkezik a védettségi módjáról (39. és 73. §§). Ezek értelmében a tanú erre irányuló indokolt kérelme alapján a hatóság vezetője elrendelheti a tanú természetes személyazonosító adatainak zárt kezelését, ha a tanú valószínűsíti, hogy őt tanúvallomása miatt súlyosan hátrányos következmény érheti. Ez a rendelkezés megfelelően irányadó arra a természetes személyre is, akinek bejelentése alapján a hatóság az eljárást hivatalból megindította. A távoli veszélyeztetés nem elég tehát, a sérelem okozásának reális esélye kell, hogy fenyegetsen, vagyis a tanúvallomás megtétele olyan magatartást válthat ki az ügyfélből, amely a tanú élethelyzetét jelentősen megnehezítheti, őt lényegesen hátráltathatja. Ugyanakkor a Ket. a bizonyítás helyett megelégszik a valószínűsítéssel is, így a tanú előadása elégséges alátámasztás lehet, ha az koherens és életszerű. A hatóság végzéssel dönt: a tanú (bejelentő) személyazonosító adatainak zárt kezelésére irányuló kérelemről.¹⁹

Láthatjuk, hogy a Be. vonatkozó szabályaihoz képest a Ket. a tanú személyi adatainak zárt kezelését szigorúbb feltételekhez köti, hiszen egyrészt a tanú *indokolt* kérelemre teszi lehetővé, amelyben a tanúnak *valószínűsítienie kell*, hogy őt tanúvallomása miatt *súlyosan hátrányos következmény* érheti. A tanúvédelem tartalma főszabály szerint az adatok meghatározott körére korlátozódik: a természetes személyazonosító adataira, minthogy a jogalkotó ezt tartotta és nevesítette a védelem szükséges és elégséges mértékének.

Amennyiben a személyi adatok zárt kezelését elrendeli az eljáró hatóság, úgy a Be. rendelkezéseihez hasonlóan a tanúnak, illetve a bejelentőnek a természetes személyazonosító adatait az ügy iratai között lezárt és lepecsételt borítékban kell elhelyezni. A boríték felnyitására csak az ügy előadója és a hatóság vezetője, a felügyeleti szerv erre felhatalmazott ügyintézője és vezetője, az illetékes ügyész és a bírósági felülvizsgálat során eljáró bíró jogosult. A Be. rendelkezéseinél felmerült és kifejtett problémák az adatok ilyen módon történő zártan kezelésével összefüggésben a Ket. esetében nem feltétlenül állnak fenn,

¹⁹ A Ket. Szakértői Bizottságának szakmai véleményét tartalmazó 9. számú módszertani állásfoglalása a végzésekről. Forrás: http://www.bfkh.hu/doku/ket/ket_allasfogl09.doc (2009. április 26-i letöltés)

mivel itt nincs szó zártan és *elkülönítetten* történő adatkezelésről, amely indokolná az előző fejezetben javasolt megoldások alkalmazásának szükségességét a közigazgatási hatósági eljárásokban. Az irat-betekintési joggal összefüggésben azonban a Be. iratismertetésre vonatkozó szabályainál írt nem kívánatos helyzet előállhat, mivel a Ket. alapján az ügyfelet az iratokba való betekintési jog – a lezárt boríték kivételével – az olyan ügyekben is megilleti, amelyekben védett tanú is részt vesz. Fontos leszögezni, hogy a hatóság a védeltséget elrendelő döntést, csak olyan kivonatos formában közölheti az ügyféllel, amelyből hiányoznak a tanúvédelemben részesített személy adatai.

A Ket. Kommentárja hangsúlyozza, hogy „*önmagában véve azonban az, amiről a (4)- (5) bekezdés rendelkezik – hogy tudniillik a védett tanú személyazonosító adatait egy lezárt és lepecsételt borítékban kell elhelyezni – édeskeveset ér, ha a tanúvédelem nem hatja át az eljárásszervezést és az eljárási cselekményeket.*”²⁰ Ezért fontos további rendelkezése a törvénynek, miszerint a tanú meghallgatásán nem lehet jelen az ügyfél és az eljárás egyéb résztvevője, ha a tanú védett adatról tesz vallomást, továbbá ha elrendelték a tanú természetes személyazonosító adatainak zárt kezelését. Mindez azt jelenti, hogy „*a Ket. 49. §-a egy általános (az ügyfél a meghallgatáson részt vehet), míg az 54. § (6) bekezdése speciális (az ügyfél nem lehet jelen) szabályt tartalmaz. A jelenlegi szabályozás mellett technikai, szervezési feladatokat jelent a hatóság számára, hogy ezt hogyan oldja meg.*”²¹

Ilyen rendelkezéseket a személyi adatok zárt kezelése körében a Be. nem ismer, és megítélésünk szerint egy ilyen megoldás alkalmazása már a védelem jogainak túlzott mértékű korlátozását jelentené. A Ket. szabályai ebben a vonatkozásban sokkal inkább hasonlítanak a Be. különösen védett tanúra vonatkozó rendelkezéseire, mivel a védett tanú meghallgatásán nem lehet jelen az ügyfél és az eljárás egyéb résztvevője, vagyis ők az ilyen tanúval nem találkoznak fizikai valójában, ekként közvetlen kérdezési joguk sincs, csupán bizonyítási indítványként javasolhatják, hogy a hatóság szavahihetőségének ellenőrzése céljából pótlólag tegyen fel kérdést a védett tanúnak. Ez a rendelkezés – t.i. a tanú szavahihetőségének ellenőrzése – a Be. különösen védett tanúnál szabályozott ún. igazoló eljárásnak felel meg.

A Ket. Szakértői Bizottságának 18. számú módszertani állásfoglalása alapján először a tanú idézése és a Ket. 54. § (4) bekezdésben foglalt lehetőségről történő kioktatása indokolt, melyről egyébiránt már az idézésben célszerű lehet tájékoztatni a tanút. Amennyiben a megadott határidőn belül a tanú a védelmet nem igényli, úgy a hatóság az ügyfelet értesíti a tanú meghallgatásáról. Ha a

²⁰ Complex CD-Jogtár, 2008.

²¹ A Ket. Szakértői Bizottságának szakmai véleményét tartalmazó 18. számú módszertani állásfoglalás a tanú meghallgatásáról történő értesítési kötelezettségről. Forrás: http://www.bfkh.hu/doku/ket/ket_allasfogl18.doc (2009. április 26-i letöltés)

tanú kéri adatai zártan történő kezelését és a hatóság a kérelemnek helyt ad, akkor az ügyfelet nem értesíti a tanú meghallgatásáról, hanem utólag – a Ket. 70. §-a szerinti bizonyítékok ismertetésekor – tájékoztatja az ügyfelet, hogy a tanú meghallgatásáról készített jegyzőkönyvnek – az alábbiak szerint ismertetésre kerülő kivonatolt – másolatát megtekintheti, arra észrevételt tehet. Azokban az esetekben, amikor a tanú kéri a személyi adatainak zártan történő kezelését, úgy „nem szabad a meghallgatni kívánt tanúkat azonos időpontra, de még szorosán egymást követő sorrendben sem idézni, mert így akár a tanúk, akár az ügyfél könnyen következtetést tehet rá: kitől származik a személyazonosító adatokat nem tartalmazó jegyzőkönyvben foglalt vallomás.”²²

A védelemben részsülő tanú vallomásának jegyzőkönyvezésére vonatkozó szabályok tekintetében a Be. különösen védett tanú vallomásáról készült jegyzőkönyvi kivonatra vonatkozó rendelkezéseinek feleltethető meg a Ket. azon megoldása, miszerint a védett tanú meghallgatásáról készített jegyzőkönyvnek nem csupán a személyazonosító jeleit és aláírását nem szabad tartalmaznia, hanem a már hivatkozott Ket. Szakértői Bizottságának 18. számú módszertani állásfoglalása alapján el kell kerülni, hogy olyan utalások szerepeljenek benne, amelyek alapján a tanú kiléte megállapítható lenne. Az állásfoglalás szerint ezekben az esetekben a jegyzőkönyvet annak lezárása után a védett tanúval együtt kifejezetten tanúvédelmi szempontból is át kell olvasni, s szükség esetén megbízható módon való lefestéssel indokot törölni belőle az árulkodó szövegrészeket.

Ellenérvként hozható fel, hogy amíg a Be. 213. § (2) bekezdése kifejezetten előírja a nyomozási bíró részére a jegyzőkönyvi kivonat oly módon történő elkészítését, hogy abból a különösen védett tanú személyére és tartózkodási helyére ne lehessen következtetni, addig a Ket. 39. § (4) bekezdése alapján a jegyzőkönyv másolata kifejezetten csak a meghallgatott személy természetes személyazonosító adatait, lakcímét, eljárásjogi helyzetét, elérési lehetőségét és a meghallgatott személy aláírását nem tartalmazhatja. Ezen rendelkezések összevetéséből *a contrario* az következik, hogy a tételes szabályozás hiányában a Ket. alapján amennyiben a tényállás csak azáltal válhat egésszé, hogy a jegyzőkönyv tartalmazza a tanú beazonosíthatóságát akárcsak áttételesen is lehetővé tévő, de az ügy szempontjából releváns tényeket, úgy a hatóság nem mellőzheti ezek rögzítését a tanú megóvása céljából sem.

A magam részéről a módszertani állásfoglalásban megfogalmazott állásponttal értek egyet, ugyanakkor a helyzet egyértelművé tétele céljából szükséges lehet a Be. szabályaihoz hasonló tételes jogi rendelkezések beiktatása a Ket. szabályai közé.

²² Uo.

A Ket. Kommentár leszögezi továbbá, hogy „a határozat indokolása is csupán az 1. számú védett tanú vallomásaként utaljon mindarra, amit a védett tanú elmondott (a sorszámozás azért indokolt, mert egy ügyben több védett tanú is lehet, s ebben az esetben az erre feljogosított szerv a sorszám alapján tudja azonosítani a vallomásokat és a borítékokat).”²³

Összegezve megállapíthatjuk, hogy a Ket. szélesebb körű védelmet biztosít a tanúnak a személyi adatok zárt kezelése körében a Be. és az Sztv. rendelkezéseihez képest, minthogy abban ötvöződnek a Be. személyi adatok zárt kezelésére, a név zárt kezelésére és bizonyos tekintetben a különösen védett tanúra vonatkozó szabályai.

2.3. A Pp. tanúvédelmi rendelkezései

Amint azt a bevezetőben jeleztem, az Abh. rendelkezéseire tekintettel a 2008. évi XXX. törvény iktatta a tanúvédelmi szabályokat, azon belül is a tanú személyi adatai zártan történő kezelésének lehetőségét a polgári peres eljárásokba 2008. július 01-i hatállyal. A törvény lehetővé teszi nemcsak a tanú személyi adatainak, de bizonyos *különösen indokolt* esetekben a nevének a zártan kezelését is, vagyis a Be. szabályainál ismertetett részleges és teljes anonimitás is alkalmazható a polgári peres eljárásokban, de a Ket. szabályainál ismertetett különösen védett tanúra jellemző megoldások nem találhatók meg. „Figyelemmel a közvetlenség, a pártatlanság és a tisztességes eljárás elvére, a tanú védelmének a fentebbinél magasabb foka a polgári peres eljárásban nem biztosítható.”²⁴

A vonatkozó szabályok hatályba lépését megelőzően a tanúvédelem kérdését illetően a Be., az Sztv. és a Ket. rendelkezéseihez képest a Pp. hiányos volt, melynek kapcsán az Abh. megállapította a következőket: „az Országgyűlés az Alkotmány 70/A. § (1) bekezdésében meghatározott, a hátrányos megkülönböztetés tilalmát sértő mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet idézett elő azáltal, hogy a polgári eljárásban nem teremtett lehetőséget a tanú személyi adatainak zártan kezelésére, ha a büntetőeljárásban a tanút már ilyen védelemben részesítették, azonban a bíróság a bűncselekménnyel, illetve a bíróság által elbírált szabálysértéssel okozott kár megtérítése iránt a büntetőeljárásban érvényesített polgári jogi igényt egyéb törvényes útra utasította.”²⁵ Az Alkotmánybíróság e megállapítását azon az elvi alapon tette, miszerint a büntetőeljárás, a szabálysértési eljárás és a polgári eljárás tanújának eljárási pozíciója összevethető és lényegét tekintve azonos, vagyis a tanúk a különböző

²³ Complex CD-Jogtár, 2008.

²⁴ 2008. évi XXX. törvény indokolása a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról (Részletes Indokolás a 23-25. §-ban), Complex CD Jogtár, 2008.

²⁵ Az Abh. rendelkező része.

eljárásokat tekintve is egy homogén csoportba tartoznak.²⁶ Emiatt az Alkotmánybíróság – az indítványra tekintettel a Be. és a Pp. vonatkozásában – az eljárásokban tanúként közreműködésre köteles személyek életének, testi épségének, és szabadságának védelmét szolgáló jogszabályi lehetőségek indokolatlan eltérése miatt a mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet megállapította, és felhívta a törvényhozót jogalkotási kötelezettségének teljesítésére.

A Pp. módosításához fűzött miniszteri indokolás kiemeli, hogy az „új szabályozás kialakításakor mindenekelőtt arra kell figyelemmel lenni, hogy ellentétben a büntetőeljárással – ahol a tanú adatait jellemzően a közvéadló ismeri, akitől azt nem kell megóvni –, a polgári eljárásban a tanú adatait a felek jelentik be a bíróságnak és a másik félnek is, akár a keresetlevélben, akár egyéb beadványban vagy a tárgyaláson szóban. Mivel ebben a rendszerben mindkét fél tudomást szerez a másik tanújának adatairól, és a tanú csak később kerül egyáltalán abba a pozícióba, hogy az adatainak zártan való kezeléséről nyilatkozhasson, alapjaiban kell megváltoztatni a szabályozást.”²⁷

Fentiek alapján a Pp. tanúk bejelentésére vonatkozó 167. § (3) bekezdése előírja, hogy amennyiben a tanú adatait a fél beadványban jelöli meg, a beadványában a tanú nevének kívül a tanú egyéb adatait nem kell feltüntetnie, hanem egy példányban beadott külön íven köteles a tanú idézhető címét – és amennyiben szükséges, a tanú egyéb személyazonosító adatait – a bíróság részére megjelölni. Különösen indokolt esetben a beadványban elegendő a tanú nevének feltüntetése helyett egyéb megjelölést alkalmazni, és az így megjelölt tanú adatait külön lapon feltüntetni. Ezt a tanú személyi adatait tartalmazó külön lapot senki részére nem lehet kézbesíteni, azt a tanút megidézni kérő fél és az ügyész kivételével a felek és egyéb perbeli személyek a bíróságon sem tekinthetik meg, arról másolat nekik nem adható. Ezek a szabályok irányadók abban az esetben is, ha a fél a tanút a tárgyaláson jelenti be.

Az eddigiekhez képest tehát többletterhet ró a tanút idézni kérő félre a Pp. mikor előírja, hogy a tanút előzőleg nyilatkoztatnia kell arról, hogy a tanú adatainak bejelentésére az előzőekben ismertetett szabályokat alkalmazni kéri-e, és köteles e nyilatkozat szerint eljárni. Mindez azt is jelenti, hogy elvileg a tanút állító félnek már előzőleg fel kell vennie a kapcsolatot a későbbi tanúval, ezáltal a tanú minden valószínűség szerint tudomást fog szerezni arról, hogy milyen ügyben és milyen tények körére nézve kívánja meghallgatni őt a bizonyító fél, és így kérdésessé válhat az ő befolyástól mentes vallomástétele is. Abban az

²⁶ Kiemelendő, hogy bár az Abh. kifejezetten a bűncselekménnyel okozott kár megtérítése iránti per tanúinak csoportját tekintette homogénnek a büntetőeljárásban szereplő tanúival, ez a megállapítás helytálló az előbbi polgári per és egyéb polgári per tanúinak összehasonlításakor is.

²⁷ 2008. évi XXX. törvény indokolása a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról (Részletes Indokolás a 20. §-hoz), Complex CD Jogtár, 2008.

esetben, ha a tanút a fél nem tudja nyilatkoztatni, akkor az előzőekben ismertetett bejelentési szabályok szerint köteles eljárni.

Amennyiben a bíróság a bizonyító fél kérelmére az ellenfelet kötelezi a tanú nevének és idézhető címének a bejelentésére, úgy a tanú zártan kezelt személyi adatait a bizonyító fél sem ismerheti meg.

A tanú személyi adatait a bíróság akkor is zártan kezeli, ha ezt a tanú a kihallgatása előtt a tárgyaláson kéri. Ebben az esetben a zárt kezelés azon adatokra terjed ki, amelyeket a tanút megidézni kérő féllel ellenérdekű egyéb perbeli személy – az ügyész kivételével – még nem ismerhetett meg.

A bírósának a tanút a kihallgatás megkezdése előtt nyilatkoztatnia kell arról, hogy kívánja-e személyi adatainak zártan kezelését. A Pp. kifejezett pozitív nyilatkozatot kíván meg a tanú részéről azzal kapcsolatban, hogy kéri-e adatainak zártan kezelését, azaz a bíróság felhívására a kihallgatás megkezdése előtt a tanúnak kérnie kell a védelem ezen a módon történő biztosítását. „*Ennek hiányában vagy nemleges válasz esetén a zártan kezelést a bíróság megszünteti. Pozitív válasz esetén automatikus a zártan kezelés fenntartása, illetve megkezdése.*”²⁸ A tanú személyi adatai zártan történő kezelése tárgyában a bíróság a felek meghallgatása nélkül dönt, de szemben a Ket. rendelkezéseivel erről külön határozatot hoznia nem kell, a jegyzőkönyvben elegendő erre utalni.

Ha a tanú a bíróság felhívására a személyi adatainak zártan kezelését nem kéri, illetve külön felhívás nélkül is úgy nyilatkozik, hogy személyi adatainak zártan kezelését nem kívánja, a bíróság a tanú személyi adatainak zártan kezelését megszünteti, ami korlátozódhat csupán a tanú neve zártan kezelésének megszüntetésére. Ez utóbbi esetben a tanú további személyes adatit továbbra is zártan kell kezelni.

Amennyiben az eljárás során a bíróság azt állapítja meg, hogy a tanút megidézni kérő fél ellenfele vagy a féllel ellenérdekű egyéb perbeli személy – továbbra is az ügyész kivételével – a tanú személyi adatait ismeri, a bíróság a tanú személyi adatainak zártan kezelését hivatalból megszünteti.

A Pp. 171/A. § (1) bekezdése alapján a tanú védelmének biztosítása esetén a bíróság a tanú személyi adatait a tanú nevének kivételével, illetve a teljes anonimitás biztosítása esetében a tanú nevét is az iratok között *elkülönítve* és *zártan* kezeli. A tanú személyi adatait csak a bíróság, a jegyzőkönyvvezető (leíró) és az ügyész jogosult megismerni. A bíróság az eljárás során köteles biztosítani, hogy a tanút megidézni kérő fél és az ügyész kivételével a felek és egyéb perbeli személyek számára az eljárás egyéb adataiból a tanú személyi adatai ne válhassanak megismerhetővé. A tanú személyi adatainak zártan kezelése esetében

²⁸ 2008. évi XXX. törvény indokolása a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény és egyes kapcsolódó törvények módosításáról (Részletes Indokolás a 23-25. §-hoz), Complex CD Jogtár, 2008.

a bíróság a tanú személyi adatait a személyazonosításra alkalmas iratok megtekintésével állapítja meg, írásban rögzíti és zártan kezeli.

Míthogy a szabályozás hatályba lépése óta viszonylag rövid idő telt el, ezért annak gyakorlati tapasztalatairól még nem áll rendelkezésre elegendő információ. Az ezzel kapcsolatos elemzések egy későbbi tanulmány tárgyát képezhetik.

Záró gondolatok

A szakirodalom abban a kérdésben egységes álláspontot képvisel, miszerint a tanúvédelem jogi feltételei hazánkban is többé-kevésbé adottak. Ugyanakkor tény az is, hogy az eszközrendszer hatékonyságával kapcsolatban már valós kétségek fogalmazhatók meg. Nem elegendő ugyanis az európai normáknak megfelelő szabályozás, ha a jogintézmény a gyakorlatban nem működik hatékonyan. Utalnunk kell arra a tényre is, hogy azon intézkedések, amelyek a szervezett bűnözéssel szemben hatékonyak bizonyulnak – és ebbe a körbe sorolható a tanú személyi adatainak és nevének zártan kezelése is –, nem biztosítanak minden esetben elegendő védelmet a tanú számára a családon elkövetett bűncselekmények esetében.

Hazánkban, az utóbbi években általában megrendült az igazságszolgáltatásba vetett bizalom, továbbá ennek következtében az azzal való együttműködésre való hajlandóság is, amelyet feltétlenül orvosolni szükséges. Látható, hogy a tanúvédelem lehetősége immár valamennyi jelentős eljárás törvényünkben adott, bár alapvetően csak a legenyhébb tanúvédelmi forma indokolt a jogalkotó szerint a büntető eljárásjogon kívül.

Alapvetően helyesnek tartom a tanúvédelem szabályainak kiterjesztését a büntető eljárásjogon kívüli jogterületekre is, azonban szükséges lenne a szabályozás következetessége és az átláthatóság kedvéért, ha az egyes eljárási törvényekben megjelenő azonos elnevezésű tanúvédelmi formák – t.i. a tanú személyi adatainak zártan kezelése – szabályai is azonosak volnának, hiszen láthattuk, hogy azonos elnevezés alatt eltérő szabályok vonatkoznak a tanúra a Be., az Sztv., a Ket. és a Pp. hatálya alatt.

A legfontosabb kérdésnek mindazonáltal azt tartom, hogy a zártan és elkülönítve történő kezelés valóban megvalósuljon, figyelemmel a Be. ezzel kapcsolatos rendelkezéseinél kifejtett problémákra. Ebben a körben az lenne a legcélszerűbb megoldás, ha a tanú adatait tartalmazó iratokat nem az ügyiratok között helyeznék el, hanem azoktól valóban külön kezelnék.

Továbbá érdemes elgondolkodni azon a tényen is, hogy amennyiben a büntetőügy zárt adatkezeléssel védett sértett-tanújának, mint magánfélnek az

esetleges polgári jogi igényét egyéb törvényes útra utasítja a büntetőbíróság, úgy ō a polgári peres eljárásban felperesként fellépve már nem részesülhet ebben a védelmi formában, hiszen a Pp. is csak a tanúnak és nem a félnek biztosítja ezt a lehetőséget. Könnyen elképzelhető olyan eset, amikor pontosan a személyi adatok hozzáférhetővé válása akadályozza majd meg, hogy a polgári jogi igényt a sértett egyéb törvényes úton érvényesítse a bűncselekmény elkövetőjével szemben.